

Міністерство освіти і науки України
Національний університет фізичного виховання і спорту України

МІХНОВ ОЛЕКСІЙ ПАВЛОВИЧ

УДК: 796.323.2.071.12

ВИЗНАЧЕННЯ ІГРОВОГО АМПЛУА ХОКЕЇСТІВ З УРАХУВАННЯМ
ОСОБИСТІСНИХ ПАРАМЕТРІВ

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Автореферат на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Київ – 2017

Дисертацією є рукопись

Роботу виконано в Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, професор **Воронова Валентина Іванівна**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, професор кафедри психології і педагогіки

Офіційні опоненти:

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Костюкевич Віктор Митрофанович**, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання та спорту;

кандидат психологічних наук, доцент **Гант Олена Євгенівна**, Харківська державна академія фізичної культури, завідувач кафедри педагогіки та психології

Захист відбудеться 31 травня 2017 р. о 12.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.01 Національного університету фізичного виховання і спорту України (03150, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03150, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розіслано 27 квітня 2017 р.

В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Ю. О. Павленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Змагальна діяльність в ігрових видах спорту в цілому та у хокеї, зокрема, відрізняється багатогранністю і варіативністю дій, постійним проявом винахідливості, а на спортивний результат безпосередньо впливає велика кількість факторів та колективні дії всіх гравців команди (С.Н. Андреев, 2012; О.Є. Гант, 2014; С.І. Гуськов, 2000; В.П. Савін, 2003).

В сучасному хокеї особливості змагальної діяльності спортсменів пов'язані із необхідністю вибору та формування ігрового амплуа. Раціональна побудова тактичних взаємодій є малоефективною без погодженого виконання ігрових обов'язків гравцями команди (А.В. Биков, 2011; С.А. Євтеєв, 1998; К.К. Михайлов, 2007).

Специфіка командних взаємодій у хокеї потребує організованих та погоджених дій від усіх гравців, перед кожним із яких стоїть власне, специфічне завдання. Однак амплуа хокеїста в команді залежить не тільки від функцій, що виконуються спортсменом, але й також від наявності та прояву відповідних індивідуальних особистісних властивостей (Л. Горський, 1989; В.П. Клімін, 1982; Л.В. Міхно, 2004; В.М. Ринг, 1999).

Для досягнення перемоги в матчі необхідні колективні зусилля спортсменів; при цьому кожний спортсмен повинен реалізувати свій індивідуальний фізичний та психічний потенціал. В більшості випадків саме специфічні особливості характеру спортсмена допомагають йому визначити найбільш відповідне ігрове амплуа в команді.

Разом з тим існує зворотній взаємозв'язок – хокей стимулює розвиток певних психічних процесів у спортсменів (спеціалізовані відчуття та сприймання, мислення, увагу, пам'ять тощо), формує вольові якості та високий рівень самоконтролю.

Особистісні характеристики хокеїста, так само як і його функціональні обов'язки, є притаманними спортсменам різного амплуа. Вони є типовими для хокею, відображають існуючі вимоги для успішного ведення змагальної діяльності. На їх основі доцільно проводити відбір та підготовку гравців до конкретного ігрового амплуа. Даний напрямок досліджень є одним із найбільш актуальних та перспективних в сучасній теорії та методиці спортивної підготовки хокеїстів (В.Д. Завальнюк, 2010; І.Г. Станіславська, 2005; Н.П. Філатова, 1995).

Проблема формування та реалізації ігрового амплуа в хокеї була досліджена такими авторами як Л. Горський (1989), В.П. Клімін (1982), Л.В. Міхно (2008), Ю.В. Ніконов (2012), В.П. Савін (2003), В.О. Ходкевич (2011), М.П. Шестаков (2000), А.С. Шигаєв (1977) та ін.

Однак більшість відомих наукових праць за даною проблематикою орієнтована на дослідження особливостей техніко-тактичної діяльності хокеїстів різного амплуа (Е.Ю. Дорошенко, 2011; В.М. Костюкевич, 2010; Л.В. Міхно, 2008; А.В. Уфимцев, 2007).

Певна увага фахівців також була спрямована на вивчення питань психологічного впливу на ефективність тренувальної та змагальної діяльності хокеїстів (Є.С. Жариков, 1983; Д.В. Полянчиков, 2006; І.Г. Станіславська, 2005).

В той же час взаємозв'язок індивідуальних особистісних якостей хокеїстів з вибором ігрового амплуа в хокеї на сьогодні є недостатньо дослідженим.

Вивчення літературних джерел свідчить, що в спеціальній літературі не представлені дані відносно використання моделей психологічного профілю для спортивної орієнтації хокеїстів. У зв'язку з цим, необхідність та актуальність дослідження проблеми пошуку психологічних детермінант, як критерію визначення ігрового амплуа, обумовлює вибір теми даної роботи.

Зв'язок роботи з науковими планами і темами. Робота виконана в рамках науково-дослідних тем 2.4. «Теоретико-методичні основи та індивідуалізація навчально-тренувального процесу в ігрових видах спорту» (№ держ. реєстрації 0112U003202) та 1.3.9 «Детермінанти психологічного супроводу та педагогічних засобів удосконалення підготовки спортсменів в різних видах спорту (№ держ. реєстрації 0111U001727) згідно «Зведеного плану НДР в сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 р.р.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту. Автор – співвиконавець тем.

Мета роботи: визначити та систематизувати психологічні особистісні складові хокеїстів згідно їх ігрового амплуа.

Завдання досліджень:

1. Дослідити та проаналізувати данні науково-методичної літератури, Інтернет-ресурсів та передовий практичний досвід відносно особливостей змагальної діяльності хокеїстів з урахуванням ігрового амплуа.

2. Дослідити особистісні властивості хокеїстів, які характеризують спортсменів різних ігрових амплуа.

3. Визначити особливості змагальної діяльності хокеїстів високого класу та виявити їх взаємозв'язок з рівнем прояву особистісних властивостей спортсменів.

4. Розробити психологічні профілі хокеїстів високої кваліфікації та експериментально апробувати їх ефективність шляхом впровадження в процес підготовки спортсменів.

Об'єкт досліджень – ігрові амплуа в хокеї.

Предмет досліджень – комплекс особистісних психологічних детермінант, від яких залежить становлення ігрового амплуа у хокеїстів.

Методи досліджень: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури, Інтернет-ресурсів та досвіду передової практики; педагогічні спостереження; аналіз змагальної діяльності; методи психодіагностики; метод експертних оцінок, методи математичної статистики.

Наукова новизна:

– вперше систематизовано та обґрунтовано комплекс інформативних особистісних характеристик спортсменів-хокеїстів, рекомендованих до використання з метою діагностики ігрового амплуа;

– вперше обґрунтовано підхід до оцінювання ефективності змагальної діяльності хокеїстів високого класу з урахуванням їх ігрового амплуа;

– вперше виявлені особливості прояву особистісних характеристик у хокеїстів високої кваліфікації різного ігрового амплуа;

- вперше встановлені взаємозв'язки між ефективністю змагальної діяльності хокеїстів високого класу та рівнем прояву досліджуваних психологічних характеристик;
- вперше розроблені психологічні профілі хокеїстів високого класу різного ігрового амплуа;
- вперше розроблені критерії для оцінювання рівня прояву (багаторівневі шкали) особистісних психологічних характеристик у хокеїстів високого класу різного амплуа;
- уточнені та доповнені модельні характеристики реалізації техніко-тактичних дій хокеїстами високого класу різного амплуа;
- доповнені дані відносно особливостей ігрової спеціалізації, як в спортивних іграх загалом, так і в хокеї, зокрема;
- підтверджено та доповнено дані з питань психологічної підготовки в спорті вищих досягнень.

Практична значущість роботи. Розроблені психологічні профілі хокеїстів високого класу різного амплуа, які показали свою ефективність в процесі їх експериментального використання. Хокеїсти, яким на основі виявлених психологічних особливостей було запропоновано на період експерименту змінити ігрове амплуа, у підсумку покращили свої показники змагальної діяльності.

Розроблені психологічні критерії для вибору ігрового амплуа можна використовувати на більш ранніх етапах багаторічного вдосконалення (спеціалізованої базової підготовки), де існують сприятливі передумови для своєчасного закладання техніко-тактичної майстерності майбутнього гравця.

Отримані результати впроваджені в процес підготовки хокеїстів для участі в матчах Континентальної хокейної ліги (КХЛ) (ХК «Атлант», Московська область), в сезоні 2013-2014 рр.; відбіркових та групових матчах Національної збірної команди України в 2013-2014 рр.; навчальний процес кафедри спортивних ігор НУФВСУ з дисципліни «Теорія та методика викладання хокею», а також кафедри психології та педагогіки при викладанні дисциплін: «Психодіагностика в спорті» та «Психорегуляція в спорті», що підтверджено відповідними актами.

Особистий вклад здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях полягає у визначенні методів, проведенні досліджень, інтерпретації результатів та формулюванні висновків.

Апробація результатів досліджень. Основні теоретичні положення роботи, методологія, новизна та практична значущість були висвітлені на VIII Міжнародній науковій конференції молодих вчених, присвяченій 85-річчю НУФВСУ «Молодь та олімпійських рух» (Київ, 2015), XX Міжнародній науковій конференції «Молода спортивна наука України» (Львів, 2016), X Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (Дніпропетровськ, 2015), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт і здоров'я нації» (Вінниця, 2016), науково-методичних конференціях та круглих столах кафедр психології і педагогіки та спортивних ігор НУФВСУ.

Публікації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 10 наукових праць. Із них 8 статей у спеціалізованих виданнях, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, 3 з яких входять до міжнародних наукометричних баз, 1 публікація апробаційного характеру та 1 публікація додатково відображає наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота викладена на 202 сторінках основного тексту, складається із вступу, шести розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних літературних джерел, який включає 231 джерело, із яких 30 відображають результати досліджень зарубіжних фахівців, а також додатків.

Результати досліджень проілюстровані у 46 рисунках та 30 таблицях.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтована актуальність проблеми, визначені об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, вказані етапи його організації та використані методи, дана характеристика науковій новизні та практичній значущості роботи, встановлено особистий внесок здобувача в спільно опублікованих наукових працях, наведені основні аспекти апробації результатів досліджень, вказана кількість публікацій.

Перший розділ **«Проблеми та перспективи спортивної орієнтації в хокеї, на основі визначення ігрового амплуа спортсменів»** присвячений аналізу літературних даних, де розглянуто:

- особливості підготовки спортсменів в ігрових видах спорту на різних етапах багаторічного вдосконалення (В.М. Платонов, 2004; В.І. Колосков, 1981; Г.А. Лісенчук, 2004; В.В. Ніколаєнко, 2008; Ю.В. Ніконов, 2008; О.А. Шинкарук, 2011; J. Minkoff, 2006 та ін.);

- особливості змагальної діяльності в ігрових видах спорту в цілому, та в хокеї зокрема. Проблеми ігрової спеціалізації хокеїстів та специфіка структури їх змагальної діяльності в матчі. Вплив різних сторін підготовленості на вибір ігрових функцій у команді. Критерії оцінювання ефективності змагальної діяльності в хокеї, основні техніко-тактичні дії, які використовуються з метою об'єктивного аналізу гри хокеїстів різного амплуа (І.В. Андрєєв, 1992; А.В. Биков, 2011; Л. Горський, 1989; В.М. Костюкевич, 2010; В.Ф. Павленко, 1995; В. Publow, 1999; V. Stenlund, 1996);

- особливості прояву психологічних чинників в змагальній та тренувальній діяльності хокеїстів в рамках багаторічної підготовки (А.В. Родіонов, 2004; В.М. Ринг, 1999; В.П. Савін, 1986; Д.К. Сьомін, 2007);

- проблеми психологічної підготовки в хокеї на різних етапах багаторічного вдосконалення, а також взаємозв'язок прояву різних психологічних властивостей та якостей хокеїстів з ефективністю їх змагальної діяльності в матчах (М.І. Воробйов, 2005; Д. Голендухін, 2010; В.Є. Карпов, 2002; А.В. Родіонов, 2004; В.П. Савін, 1992; Р. Twist, 1996).

В багатьох працях вітчизняних та зарубіжних спеціалістів показано, що вибір ігрових функцій в спортивній команді представляє собою складний та

багатофакторний процес, який потребує наукового обґрунтування та об'єктивізації інформативних критеріїв оцінювання схильностей гравця до вирішення тих чи інших змагальних завдань в матчі (В.З. Бабушкін, 1991; М.С. Бриль, 1984; В.І. Воронова, 2007; J. Minkoff, 2006; S. Cady, 1998 та ін.).

При цьому в процесі такого оцінювання доцільно враховувати різні сторони підготовленості гравця (технічну, тактичну, фізичну, психологічну), в їхньому складному поєднанні та пріоритетній значущості для вибору конкретної ігрової функції в команді. Системне дослідження здібностей гравця дозволить мінімізувати можливі помилки під час визначення для нього ігрової ролі у команді. Завдяки науковим працям І.В. Андрєєвої (1992) ; В.З. Бабушкіна (1991), Л.В. Міхно (2007), та ін., розроблені надійні критерії для вибору хокеїстами ігрових функцій, за показниками, які відображають рівень їхньої техніко-тактичної і фізичної підготовленості. У той же час, проведений аналіз літературних джерел та Інтернет-ресурсів показав, що найменш вивченими на сьогодні залишаються питання, які відображають вплив психологічних властивостей та якостей особистості хокеїстів на вибір ними ігрових функцій у команді.

Ігрова спеціалізація пред'являє специфічні вимоги до типу психічної організації особистості хокеїста. Ці особистісні якості потребують своєчасної діагностики та розпізнавання для того, щоб своєчасно та правильно визначити схильність спортсменів до вирішення тих чи інших ігрових завдань. Вірогідно, що ці якості спортсменів є типовими і на їх основі доцільно проводити відбір та підготовку гравців до конкретного ігрового амплуа.

Перспективи спортивної орієнтації в хокеї пов'язані з розробкою нових напрямків підготовки спортсменів на основі створення групових модельних характеристик та розширення знань про можливості управління тренувальним процесом за рахунок індивідуалізації спортивної підготовки хокеїстів, що є вагомим кроком на шляху вирішення проблеми підвищення ефективності їх змагальної діяльності.

У другому розділі дисертації **«Методи та організація досліджень»** представлені використані у роботі методи досліджень, обґрунтована доцільність їх застосування, описана організація досліджень та надана характеристика контингенту випробуваних.

На першому етапі (2012-2013 рр.) були досліджені та проаналізовані психологічні особливості хокеїстів різного амплуа, їх вплив на специфіку тренувальної та змагальної діяльності спортсменів. Отримані дані дозволили систематизувати значущі психологічні показники та визначити пріоритетні фактори впливу на результативність виступу спортсменів. Для підтвердження теоретичних положень та отримання практичного матеріалу в процесі досліджень використані методи психодіагностики. На основі отриманих результатів були сформульовані стратегічні напрямки для дослідження на другому та третьому етапах роботи.

На другому етапі досліджень (2013-2014 рр.) було визначено рівень прояву психологічних властивостей та якостей особистості хокеїстів високого класу різного амплуа. Досліджені особливості акцентуації та комунікативної толерантності особистості спортсменів, визначені індивідуально-типологічні особливості тощо. Виявлений та проаналізований взаємозв'язок психологічних особливостей хокеїстів

з результатами їх змагальної діяльності. Встановлений вплив психологічних властивостей на ефективність змагальної діяльності хокеїстів різного амплуа.

На третьому етапі (2014-2015 рр.) розроблені критерії діагностики ігрового амплуа в хокеї на основі використання психологічних показників особистості спортсменів; надана їх описова характеристика. Розроблені психограми особистості хокеїстів, спеціалізовані шкали для оцінювання рівня прояву кожного із досліджуваних показників для хокеїстів різного амплуа, а також апробована ефективність запропонованих критеріїв в практичній діяльності. На базі отриманих результатів досліджень було проведено аналіз, узагальнення та співставлення експериментальних даних та їх наукова інтерпретація з даними досліджень інших авторів.

У дослідженні взяли участь 32 хокеїста високої кваліфікації (МСМК, МС, КМС) у віці від 17 до 36 років. Дослідження проводилися під час тренувальних зборів хокейної команди «Атлант» (Московська область, Росія).

Аналіз змагальної діяльності був спрямований на вивчення даних всіх гравців, які брали участь в матчах Континентальної хокейної ліги і Національної хокейної асоціації. В цілому було проаналізовано дані п'ятдесяти восьми команд (НХЛ і КХЛ) і 900 хокеїстів високого класу.

В третьому розділі **«Особливості змагальної діяльності хокеїстів високого класу різного ігрового амплуа»** систематизовані техніко-тактичні дії, які використовуються в хокеї для оцінювання ефективності змагальної діяльності, а також встановлена їх пріоритетна значущість для спортсменів різного ігрового амплуа (рис. 1).

В результаті аналізу даних проведеного опитування експертів виділено та запропоновано використовувати наступні інформативні техніко-тактичні дії та ігрові показники для оцінювання діяльності польових хокеїстів: виконані кидки по воротам, закинуті шайби, процент реалізації кидків по воротам, виконані силові прийоми, штрафні хвилини за порушення правил, результативні передачі шайб, виграні вкидання шайби, відбиті по воротам шайби, відбір шайби, перешкода воротарю, страхування партнера, втрати шайби, набрані очки, показник успішності. Для оцінювання дій хокейного голкіпера виділено наступні техніко-тактичні дії та ігрові показники: пропущені шайби, відбиті кидки по воротам, відсоток відбитих кидків по воротам, індекс надійності (інтегральний показник, у.о.).

Для крайнього нападника, до найбільш значущих техніко-тактичних дій експерти віднесли: закинуті шайби – 15,5 %, набрані очки в матчі – 15,1 %, відсоток реалізації кидків – 14,7 % та загальну кількість кидків по воротам – 10,2 %.

Для центрального нападника пріоритетними техніко-тактичними діями, на думку експертів, є: закинуті шайби – 16,2 %, набрані очки – 14,8 %, відсоток реалізації кидків по воротам – 13,6 %, загальна кількість кидків по воротам – 12,1 %, результативні передачі – 8,4 % та виграні вкидання шайби – 7,0 %. Серед найбільш значущих техніко-тактичних дій для захисника експерти виділили: відбір шайби – 10,2 %, набрані очки – 10,0 %, силові прийоми – 9,8 %, втрати шайби (у якості негативного показника) – 9,7 %, відбиті по воротам шайби – 9,3 %, показник успішності (+/-) – 7,4 %.

Також нами окремо було проведено експертне опитування відносно значущості ігрових дій для хокейного воротаря. Всі техніко-тактичні дії та ігрові показники, які сьогодні використовуються для оцінювання змагальної діяльності хокейного воротаря, так чи інакше, пов'язані із його умінням відбивати кидки по воротах. Із запропонованих експертами ігрових показників найбільша значущість відмічалась за наступними показниками: пропущені шайби – 32,7 %, індекс надійності – 25,4 %, відсоток відбитих шайб – 22,8 %, відбиті кидки по воротах (загальна кількість) – 21,7 %.

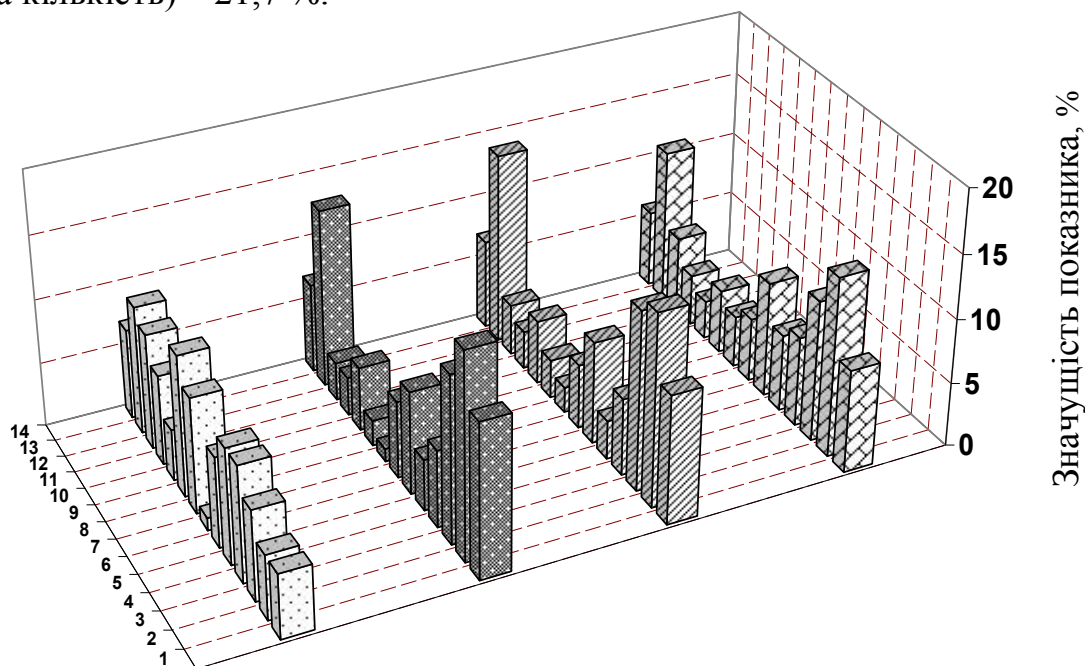

Рис. 1. Значущість техніко-тактичних дій для хокеїстів високої кваліфікації різного амплуа (за даними експертного опитування, n=42):

□ – без урахування ігрового амплуа; ■ – крайній нападник; ▨ – центральний нападник; ▩ – захисник

1 – кидки по воротах; 2 – закинуті шайби; 3 – відсоток реалізації кидків по воротах; 4 – силові прийоми; 5 – штрафні хвилини; 6 – результативні передачі; 7 – виграні вкидання; 8 – відбиті по воротах шайби; 9 – відбір шайби; 10 – перешкода воротарю; 11 – страхування партнера; 12 – втрата шайби; 13 – набрані очки; 14 – показник успішності +/-

З метою визначення особливостей змагальної діяльності хокеїстів різного амплуа був проведений аналіз техніко-тактичної діяльності спортсменів, які виступають в Національній хокейній лізі (НХЛ, США – 30 команд) та Континентальній хокейній лізі (КХЛ – 28 команд).

Для отримання статистичних даних використовувались офіційні протоколи матчів, в яких відображались показники техніко-тактичної діяльності хокеїстів в регулярній першості сезону 2013-2014 рр. Для хокеїстів НХЛ показники, що використовувались узагальнювались за результатами 82 ігор регулярної першості, для хокеїстів КХЛ – 54 ігор, відповідно.

Виявлені данні змагальної діяльності хокеїстів високого класу різного амплуа (для кожного амплуа використовувались данні від 160 до 260 спортсменів)

дозволили розробити групові модельні характеристики реалізації основних техніко-тактичних дій у матчі (рис. 2).

Розроблені модельні характеристики техніко-тактичних дій дозволили встановити умовні орієнтири для оцінювання змагальної діяльності хокеїстів та у подальшому визначити її взаємозв'язок з особистісними психологічними особливостями хокеїстів високого класу різного ігрового амплуа.

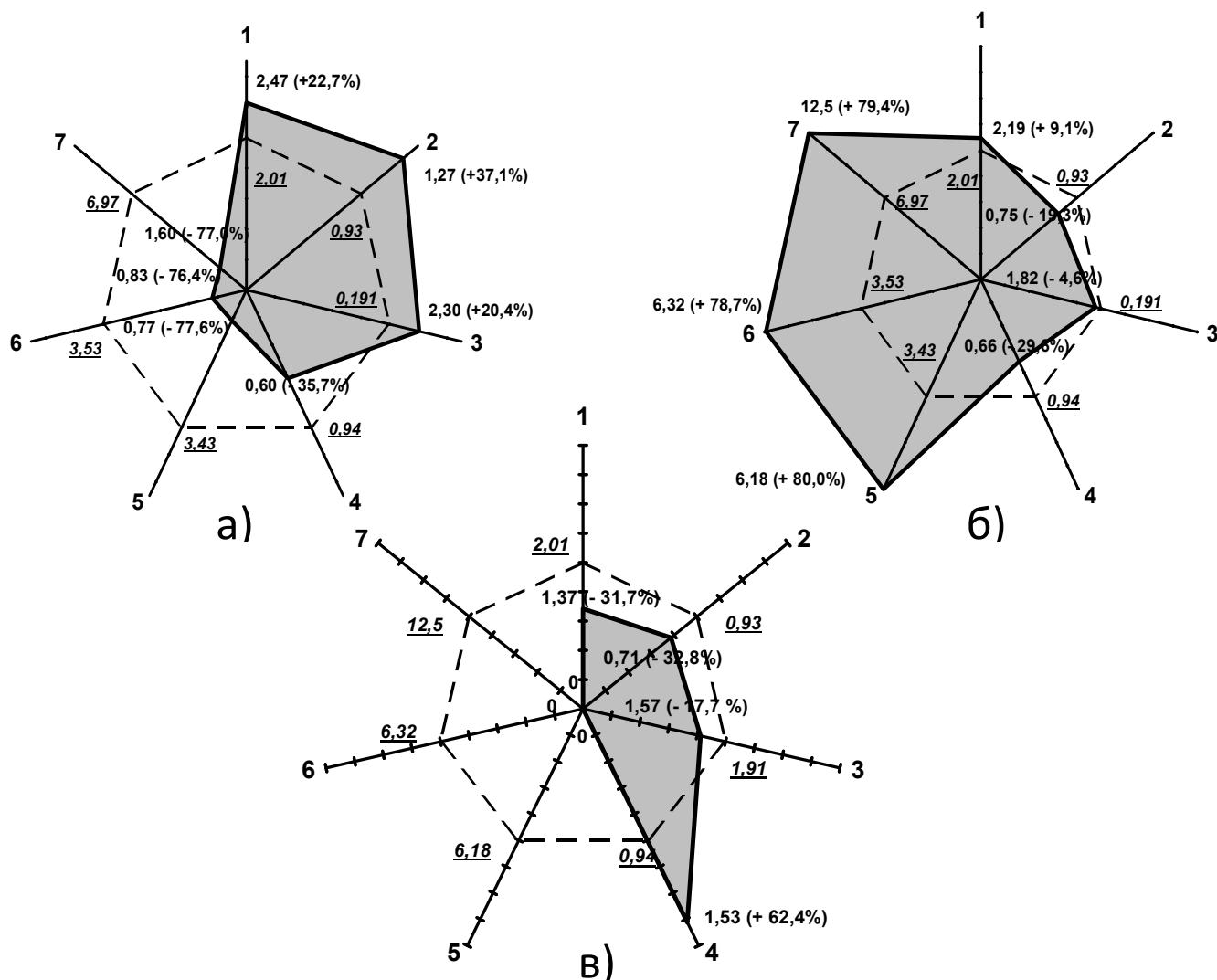

Рис. 2. Модельні характеристики хокеїстів високого класу різних ігрових амплуа за показниками кидків по воротах, захисних дій і вкидання у грі (з розрахунком 20 хвилин перебування гравця на льоду):

а) – крайні нападники (n=260); б) – центральні нападники (n=220); в) – захисники (n=260); 1 – кидки по воротах; 2 – штрафні хвилини; 3 – силові єдиноборства; 4 – відбиті кидки; 5 – виграні вкидання; 6 – програні вкидання; 7 – сума вкидань

В четвертому розділі «Психологічна характеристика особистості хокеїстів високої кваліфікації різного амплуа» розкриті актуальні аспекти проблеми ігрової спеціалізації в хокеї. Показано, що на вибір гравцем рольових специфічних функцій у команді впливає велика кількість факторів, а сам процес поглибленої спеціалізації повинен проводитися поетапно протягом декількох років.

Переважає більшість спеціалістів (42 %) вважають найбільш сприятливим для початку поглибленої спеціалізації вік 14-15 років. Також достатньо велика кількість фахівців (29 %) оптимальним для початку ігрової спеціалізації вважають вік 12-13 років. І лише 7 % опитаних респондентів пропонують починати спеціалізацію гравців щодо амплуа в досить ранньому віці – 10-11 років. Якщо поєднати думку фахівців на основі двох вікових груп (12-13 та 14-15), які були визнані експертами у якості найбільш сприятливих, то їх підсумковий результат перевищить 70 %. Аналізуючи отримані дані, можна зробити припущення, що саме вік, який знаходиться в діапазоні від 12 до 15 років, є найбільш сприятливим для початку процесу вибору ігрових функцій у команді, а також підвищення частки спеціальної підготовки хокеїста.

Проведене опитування експертів також дозволило встановити провідні фактори, які мають переважний вплив на вибір ігрової спеціалізації в хокеї (рис. 3). Так, найбільш значущим фактором, який впливає на вибір ігрового амплуа, спеціалісти вважають ігрову схильність – 32 %, яку в даній інтерпретації потрібно розуміти в широкому значенні. Це й вміння гравця діяти на певній ігровій позиції, його прагнення до виконання певних ігрових обов'язків, швидкість оволодіння прийомами та функціями, пов'язаними із змагальною діяльністю гравців різного амплуа, тощо.

Другий фактор, який, на думку експертів, відіграє важливу роль під час вибору амплуа, характеризує фізичну підготовленість спортсменів – 18 %. Психологічні особливості спортсменів, також значною мірою визначають схильність хокеїстів до виконання певних ігрових функцій – 17 %.

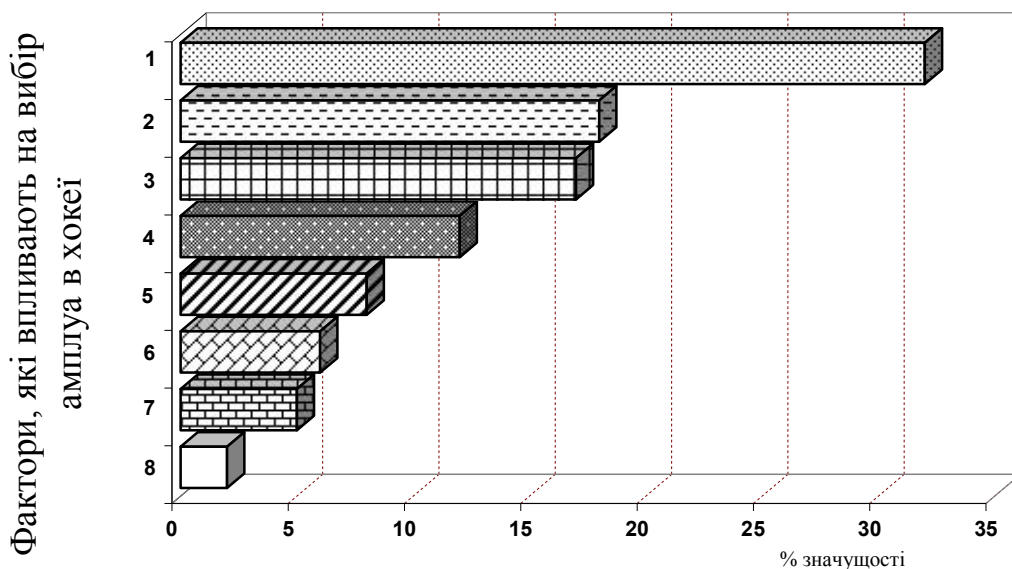

Рис. 3. Значущість факторів, які впливають на вибір ігрової спеціалізації в хокеї (за даними експертного опитування, n=42):

1 – ігрова схильність гравця; 2 – рівень розвитку рухових якостей; 3 – психологічні особливості спортсмена; 4 – система спортивної підготовки; 5 – технічна підготовленість гравця; 6 – морфологічні особливості спортсмена; 7 – функціональна підготовленість гравця; 8 – інше

На відміну від інших ігрових видів спорту, морфологічні показники, а особливо довжина та вага тіла, не мають детермінованого впливу на вибір амплуа в хокеї.

Дані дослідження показують, що вибір ігрового амплуа представляє собою багатofакторний процес, який повинен враховувати багато показників та сторін підготовленості гравця. Поставлене в даному дослідженні завдання – визначити психологічні критерії діагностики ігрового амплуа, не знижує значущості інших сторін підготовленості. Вибір амплуа повинен ґрунтуватися на системі показників. Однак, якщо інші сторони підготовленості (фізична, техніко-тактична) вже неодноразово були предметом досліджень спеціалістів, то психологічні особливості хокеїстів практично не вивчались.

Наступним кроком наших досліджень було вивчення пріоритетної значущості запропонованих психологічних показників для хокеїстів різного ігрового амплуа. З цією метою експерти в процесі опитування виділили найбільш значущі психологічні показники для спортсменів, з урахуванням їх амплуа (рис. 4).

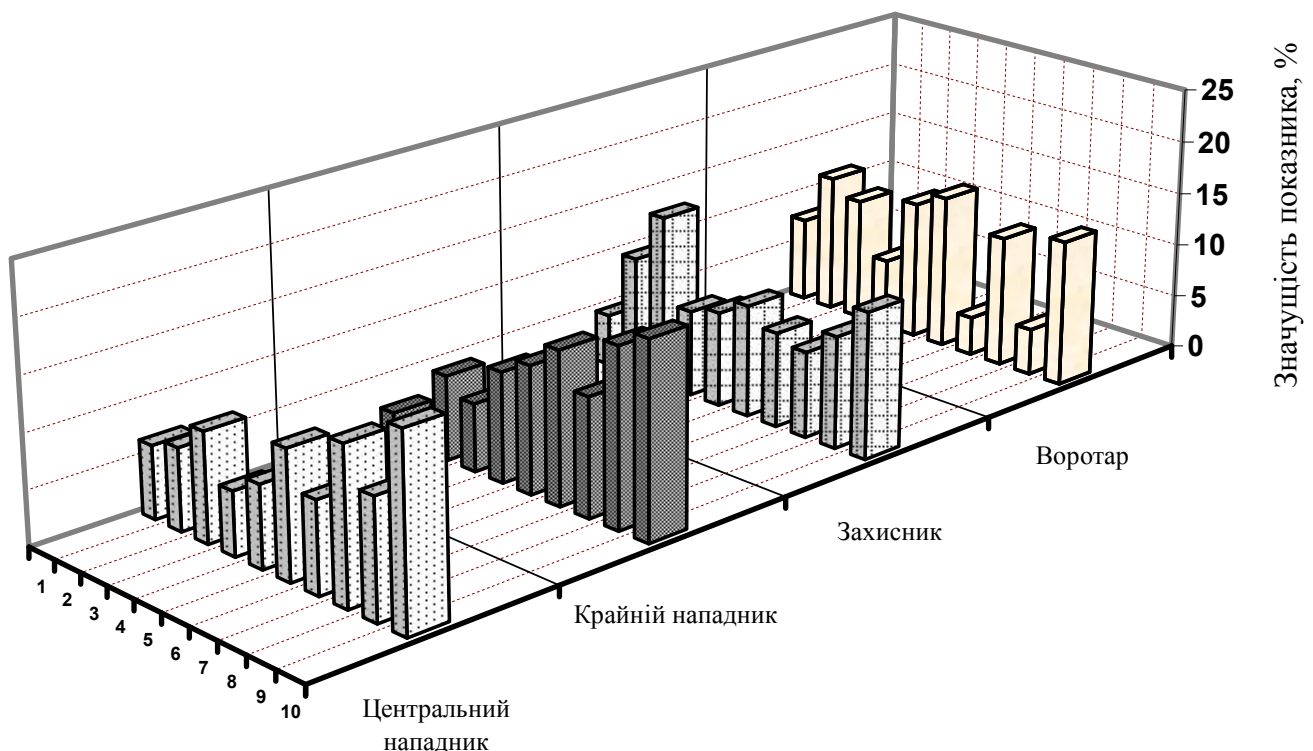

Рис. 4. Значущість психологічних показників для змагальної діяльності хокеїстів різного амплуа (за результатами опитування експертів, n=42):

1 – врівноваженість; 2 – концентрація уваги; 3 – швидкість реакції; 4 – здатність до антиципації; 5 – стрес-стійкість; 6 – впевненість; 7 – варіативність мислення; 8 – самооцінка; 9 – цілеспрямованість; 10 – схильність до ризику

Так, наприклад, до найбільш значущих показників для крайнього нападника експерти виділили схильність до ризику – 17,96 %, цілеспрямованість – 16,4 % та рівень самооцінки – 13,93 %. Серед найбільш значущих психологічних показників для центрального нападника виділені: схильність до ризику – 17,5 %, самооцінка – 14,16 % та впевненість у собі – 11,66 %.

Для гравців захисної ланки найбільшої значущості набувають показники, які відображають ступінь швидкості реакції (16,0 %) та концентрації уваги (11,2 %) спортсменів. Важливим також є рівень цілеспрямованості гравця – 10,4 %, а також впевненості у своїх силах – 10,4 %. Найбільшу значущість для воротаря, серед всіх психологічних показників, на думку експертів, має стрес-стійкість – 15,94 %.

Для дослідження рівня прояву особистісних параметрів хокеїстів високого класу різного амплуа було проведено психологічне тестування гравців, які приймали участь в матчах Континентальної хокейної ліги.

Запропоновані спеціалістами, для вирішення цього завдання, психологічні показники, в наших дослідженнях були умовно розподілені на п'ять основних груп (рис. 5). На рисунку 5 представлена загальна структура комплексу психологічних показників, які використовувались в дисертаційній роботі. При цьому кожний із представлених блоків включав в себе окремі підгрупи та показники.

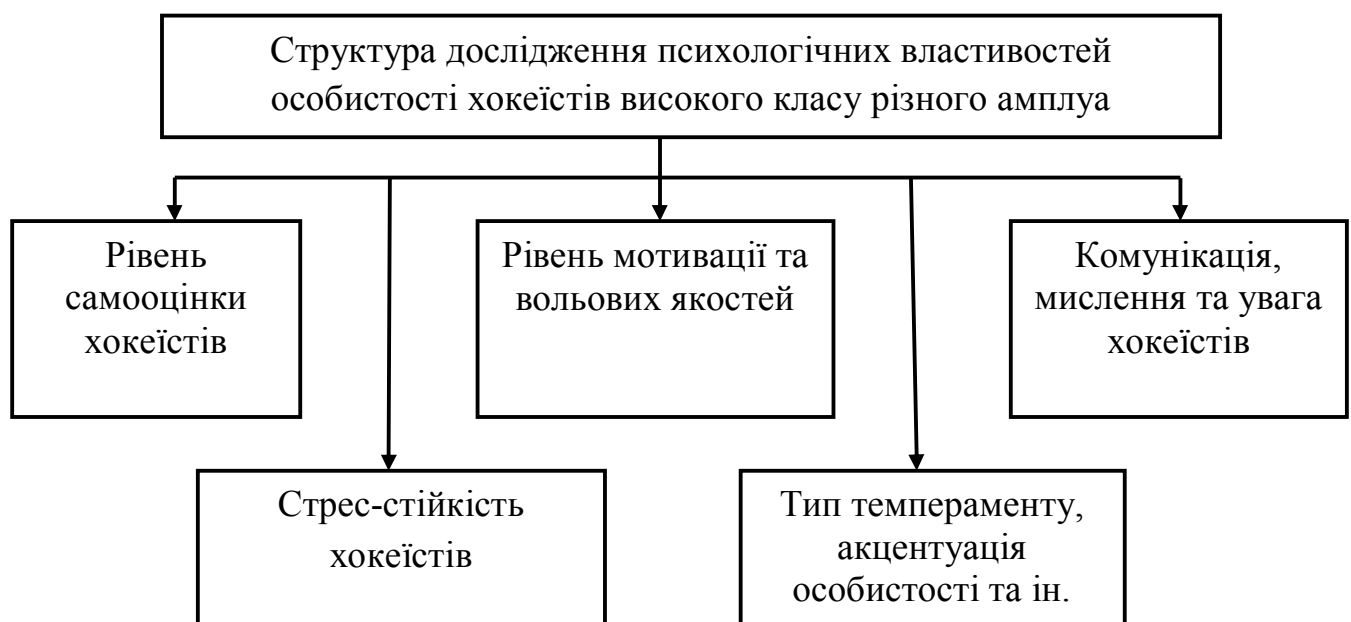

Рис. 5. Структура дослідження психологічних властивостей хокеїстів високого класу з урахуванням ігрового амплуа

Наприклад, блок показників, який був спрямований на оцінювання стрес-стійкості хокеїстів високого класу, включав в себе чотири показники: 1) оцінювання рівня особистісної тривожності; 2) оцінювання рівня ситуативної тривожності; 3) самооцінка тривоги; 4) рівень стресу. Для визначення рівня прояву кожного із вказаних показників, використовувались спеціалізовані методики та критерії оцінювання. Подібна диференціація дозволила значно впорядкувати дослідницьку діяльність та представити отримані результати в системному вигляді.

Так на рис. 6 представлені дані рівня прояву самооцінки у хокеїстів високого класу з урахуванням їх амплуа, де інтегральний (узагальнений) рівень самооцінки для крайнього нападника склав $86,3 \pm 6,98$ балів, для центрального нападника $89,4 \pm 7,85$ балів, для захисника $76,4 \pm 6,82$ балів, для хокейного воротаря $76,7 \pm 12,41$ балів. Рівень домагань для крайнього та центрального нападників був зафіксований на рівні $89,2 \pm 5,22$ та $97,0 \pm 6,13$ балів відповідно, для захисника цей показник склав $95,6 \pm 4,43$ балів, для воротаря – $92,5 \pm 13,15$ бали.

Важливими психологічними показниками, які рекомендовані експертами для визначення ігрового амплуа, є особистісна та ситуативна тривожність. Як видно із рис. 7 найбільш високий рівень особистісної тривожності відмічався у гравців нападу (крайнього та центрального нападників).

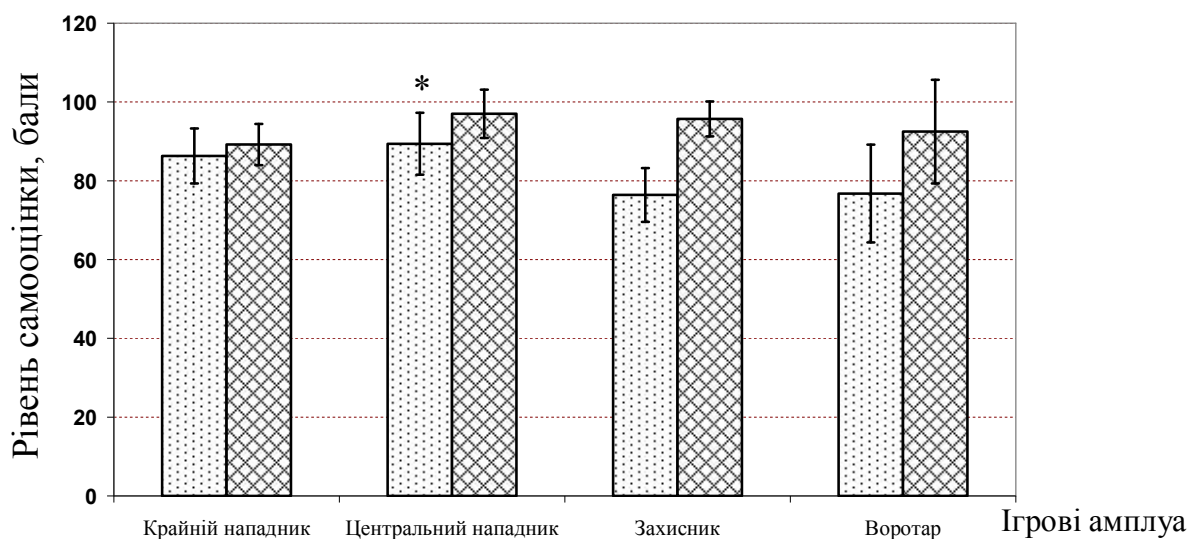

Рис. 6. Загальний рівень самооцінки хокеїстів високого класу різного амплуа:

▨ – рівень самооцінки;   ▩ – рівень домагань

* - відмінності статистично достовірні ($p < 0,05$);

Найбільш високий рівень особистісної тривожності мали гравці, які виступають на позиції центрального нападника – $41,6 \pm 5,85$ балів (відмінності, у порівнянні із захисниками та воротарями, статистично достовірні – $p < 0,05$). Найменший рівень особистісної тривожності мали воротарі – $27,5 \pm 2,12$ балів.

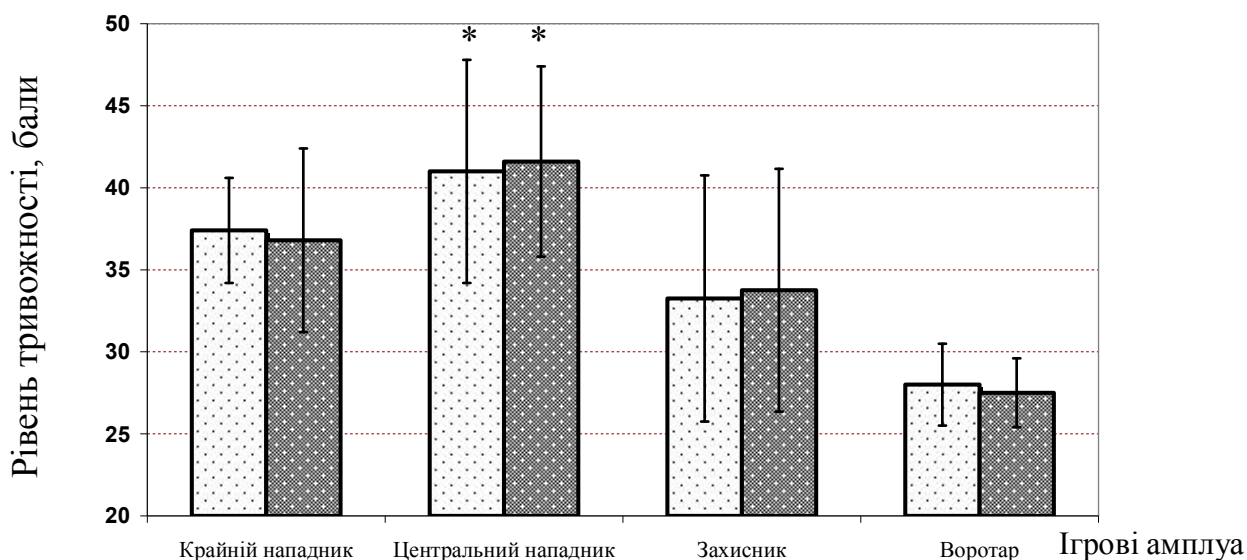

Рис. 7. Рівень прояву особистісної та ситуативної тривожності у хокеїстів високого класу різного ігрового амплуа:

* - відмінності статистично достовірні ($p < 0,05$);

▨ - ситуативна тривожність;

▩ - особистісна тривожність

Коефіцієнт кореляції між особистісною та ситуативною тривожністю склав $r=0,820$, що свідчить про високий ступінь взаємозв'язку досліджуваних показників.

Серед показників, які експерти рекомендували для вивчення мотиваційно-вольової спрямованості в діяльності хокеїстів, були мотивація до успіху та уникання невдач, а також схильність до ризику (рис.8). Найбільш високий рівень мотивації до успіху у центральних нападників ($20,4 \pm 2,94$ балів), які достовірно ($p < 0,05$) випередили за цим показником захисників та воротарів. Центральні нападники також мали більш високий рівень мотивації до успіху, на відміну від крайніх нападників, але ці відмінності не були статистично достовірними.

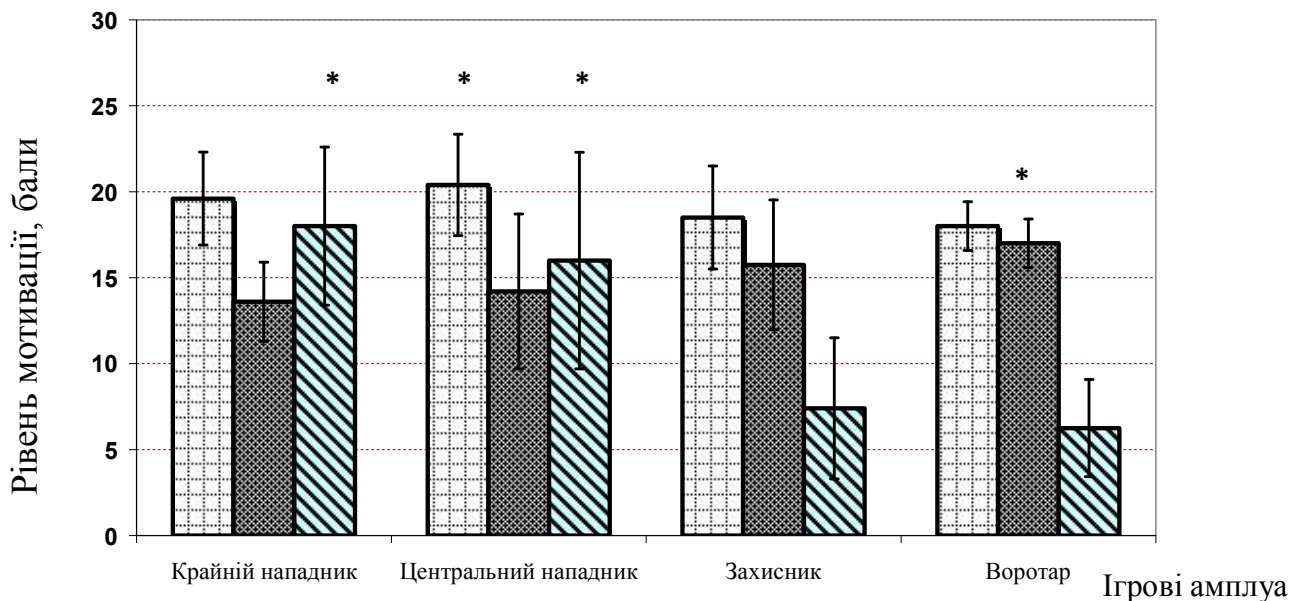

Рис. 8. Мотивація до успіху хокеїстів високого класу різного ігрового амплуа:

* - відмінності статистично достовірні ($p < 0,05$);

■ - мотивація до успіху; ■ - мотивація до уникання невдач; ■ - схильність до ризику

Під час розгляду показника мотивації до уникнення невдач спостерігалась інша тенденція. Захисники та воротарі мали, на відміну від нападників, достовірно більш високий рівень мотивації до уникнення невдач. Також можна відмітити, що гравці лінії атаки майже удвічі мали перевагу над захисниками та воротарями за показником схильності до ризику. Результати окремих нападників далеко виходили за середній рівень та характеризувались як надмірна схильність до ризику.

Подібні відмінності було виявлено і за іншими досліджуваними в роботі показниками (увага, тип темпераменту тощо). У той же час, за деякими показниками (акцентуація особистості, комунікативна толерантність та ін.) достовірних відмінностей між хокеїстами різного амплуа виявлено не було. Скоріш за все, ці психологічні властивості мають переважно індивідуальний, а не груповий характер, і є малоінформативними для вирішення проблеми ігрової спеціалізації в хокеї.

Проведений кореляційний аналіз дозволив встановити наявність взаємозв'язків між окремими досліджуваними параметрами, та визначити комплексний вплив психологічної підготовленості хокеїстів різного ігрового амплуа на успішність їх змагальної діяльності. Розрахований коефіцієнт множинної кореляції та детермінації, з урахуванням ігрової спеціалізації спортсменів, показав,

що, наприклад, для крайніх нападників ці значення складають 0,573 та 0,548 (найбільш високий рівень серед всіх гравців). Тобто можна стверджувати, що фактично на $\frac{1}{2}$ успішність змагальної діяльності хокеїстів високого класу цього амплуа обумовлена рівнем прояву психологічних властивостей та якостей особистості спортсмена і це, в свою чергу, дає підставу припустити той факт, що для гравців даного амплуа, психологічні можливості набувають найбільшої значущості у порівнянні з гравцями, які виступають на інших позиціях.

Таблиця 1

Коефіцієнт множинної кореляції і детермінації між ефективністю змагальної діяльності та психологічними особливостями хокеїстів високого класу різного амплуа

Коефіцієнти та показники	Ігрове амплуа				
	крайній нападник	центральний нападник	захисник	воротар	без урахування амплуа
коефіцієнт множинної кореляції (R)	0,573	0,490	0,416	0,447	0,481
коефіцієнт детермінації (R ²)	0,548	0,463	0,389	0,408	0,452
стандартна похибка	16,90	21,14	13,1	12,6	15,93
нормований R-квадрат	0,523	0,618	0,567	0,512	0,555

В п'ятому розділі «Критерії діагностики та визначення ігрового амплуа хокеїстів за показниками, які характеризують психологічні властивості спортсменів» представлені розроблені психограми для хокеїстів різного амплуа, а також критерії (багаторівневі шкали) оцінювання рівня прояву психологічних властивостей та якостей особистості спортсменів. Для побудови психограми були використані дванадцять показників, які в результаті досліджень показали свою високу інформативність для вирішення завдань ігрової спеціалізації в хокеї. На рис. 9 представлені психограми для хокеїстів високого класу різного амплуа, на яких пунктирною лінією позначені багатокутники, що відображають усереднену модель, без урахування ігрового амплуа; в темний колір розмальовані багатокутники, які характеризують особливості прояву психологічних властивостей для спортсменів різного амплуа.

Для виявлення ефективності застосування запропонованих нами критеріїв діагностики ігрового амплуа, був проведений спеціально організований педагогічний експеримент. В експерименті прийняли участь гравці дублюючого (молодіжного) складу хокейного клубу «Атлант» (Московська область).

Із вісімнадцяти, шість хокеїстів мали показники психологічної підготовленості, які притаманні для гравців інших ігрових амплуа. П'ятеро хокеїстів

нападу мали схильність до виконання суміжних функцій (зміна функцій крайнього нападника на центрального і навпаки) та один гравець захисту мав, за даними проведеного тестування, схильність до виконання функцій центрального нападника.

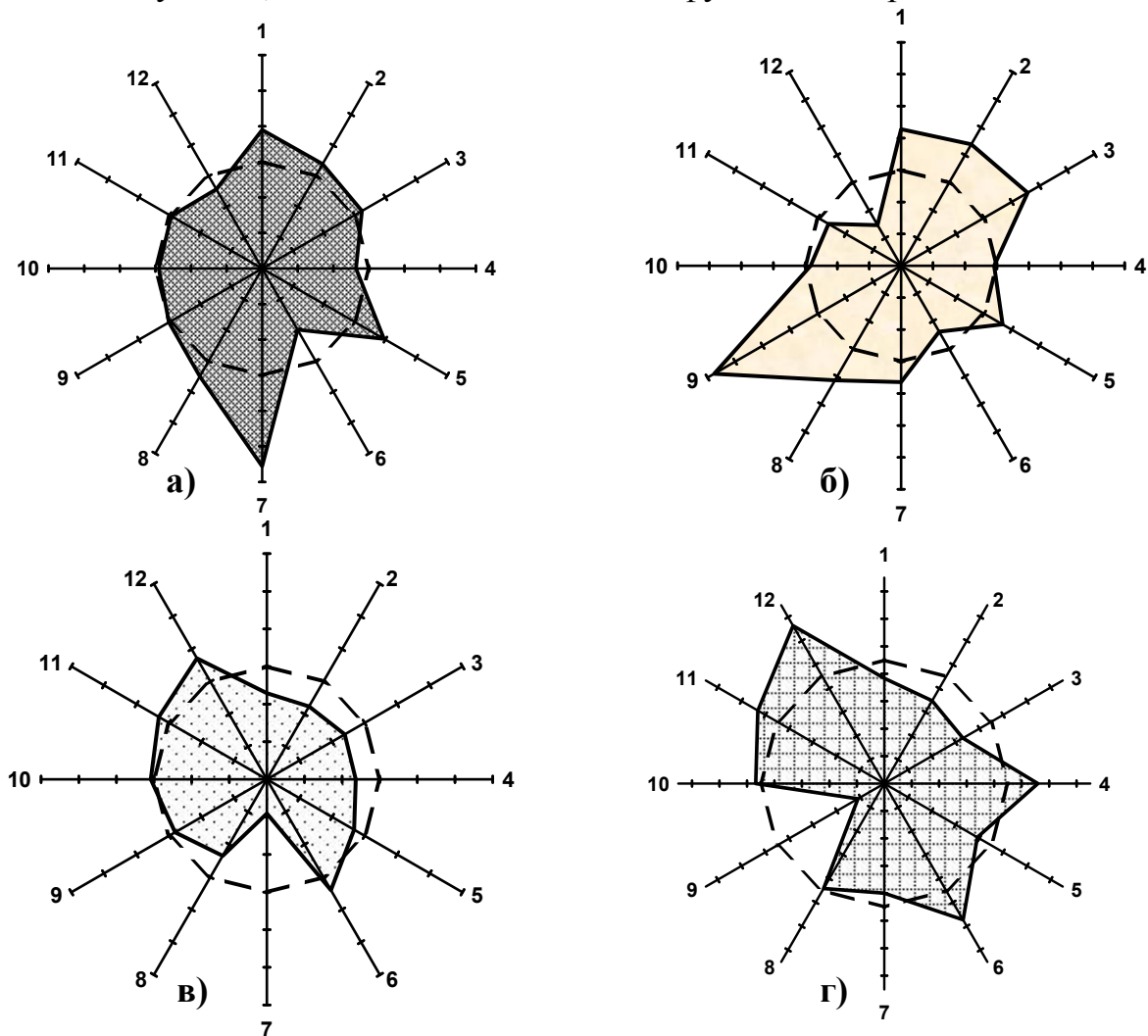

Рис. 9. Психограми особистості хокеїстів високого класу різного ігрового амплуа:

а) – крайній нападник; б) – центральний нападник; в) – захисник; г) – воротар;
 1 – рівень самооцінки; 2 – ситуативна тривожність; 3 – особистісна тривожність;
 4 – самооцінка тривоги; 5 – мотивація на успіх; 6 – мотивація на уникнення невдач;
 7 – схильність до ризику; 8 – екстраверсія-інтроверсія; 9 – нейротизм; 10 – точність під час роботи, яка потребує зосередженості уваги; 11 – точність та зосередженість уваги; 12 – швидкість переробки інформації

У інших дванадцяти хокеїстів спостерігалась відповідність ігрових функцій, що виконувались спортсменами на льоду, рівню прояву їх психологічних властивостей. Для шести спортсменів, у яких була виявлена схильність до виконання інших ігрових функцій у команді, було запропоновано, на період експерименту (один місяць), змінити ігрове амплуа.

У результаті проведеного педагогічного експерименту у чотирьох гравців нападу відмічалось достовірне ($p < 0,05$) підвищення ефективності змагальної

діяльності після зміни амплуа. У одного нападника також покращилися дані, хоча достовірними ці відмінності не були. А от зміна ігрового амплуа захисником (№ 6) на нападника у підсумку була малоефективною (рис. 10).

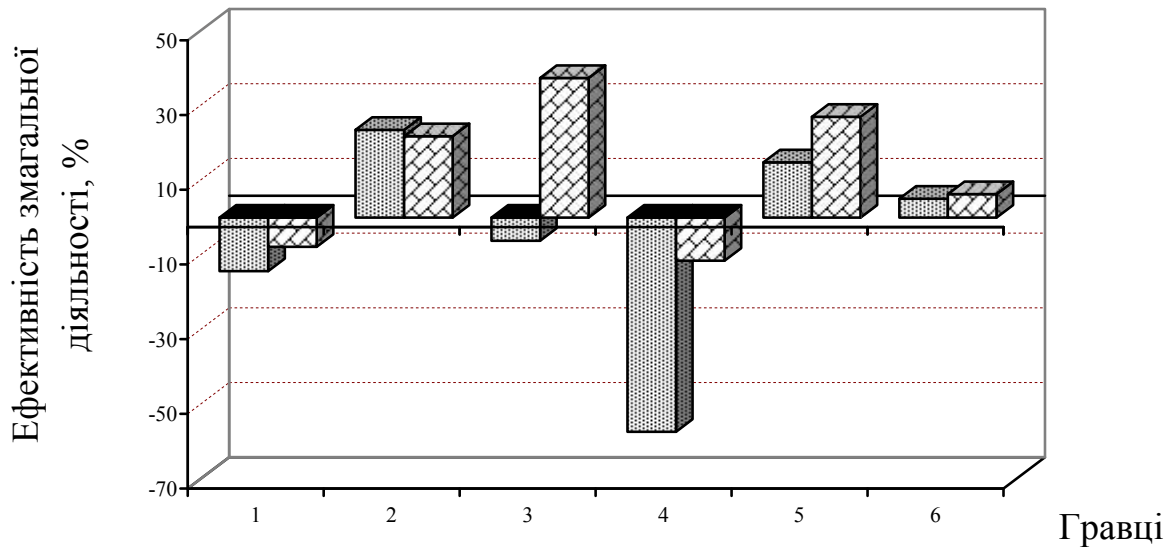

Рис.10. Ефективність змагальної діяльності хокеїстів, які приймали участь в експерименті по зміні ігрових функцій у команді:

- — дані хокеїстів до впровадження рекомендацій по зміні ігрових функцій;
- ▨ — дані змагальної діяльності хокеїстів після впровадження рекомендацій

В шостому розділі «**Аналіз та узагальнення результатів досліджень**» проведено узагальнення експериментальних даних та теоретичного аналізу, сформовані основні результати дисертаційного дослідження, розкрита практична і теоретична значущість проведеної роботи. В процесі дисертаційного дослідження були отримані три групи даних: результати, які підтверджують, доповнюють та є абсолютно новими.

Отримали підтвердження дані, відносно складності та багатокomпонентності процесу ігрової спеціалізації в спортивних іграх (М.С. Бриль, 1980; В.З. Бабушкін, 1991; В.І. Воронова, 2007; Ж.Л. Козіна, 2009; Г.А. Лісенчук, 2004; А.В. Мандрук, 2005; В.В. Ніколаєнко, 2008 та ін.), варіативності та складності структури змагальної діяльності, необхідності використання різних критеріїв для оцінювання якості гри (І.В. Андрєєв, 1992; Е.Ю. Дорошенко, 2011; В.М. Костюкевич, 2010; В.Ю. Ніконов, 2012; N. Brown, 1997; J. Minkoff, 2006), значущості психологічних властивостей та якостей особистості для відбору та орієнтації підготовки спортсменів в ігрових видах спорту (М.С. Бриль, 1980; М.І. Воробйов, 2005; В.І. Воронова, 2007; В.Р. Малкін, 2008; В.П. Савін, 1992; И.Г.Станіславська, 2005; P.Twist, 1996 та ін.).

Матеріали представлених досліджень доповнюють дані В.П. Савіна (2003), Ю.В.Ніконова (2008), А.Ю. Букатина (2006) про пріоритетну значущість техніко-тактичних дій в процесі змагальної діяльності хокеїстів різного ігрового амплуа, Н.П. Філатова (1995), М.С. Бриля (1984), В.І. Воронової (2007), А.Ц. Пуні (1984), В.В. Клименка (2007), М.І. Воробйова (2005) відносно значущості для ігрових видів спорту ряду специфічних психологічних властивостей та якостей особистості (тип темпераменту, тощо), В.Р. Малкіна (2008), В.Е. Карпова (2002), Е.В. Федотова

(2001) відносно взаємозв'язку рівня прояву особистісних психологічних властивостей та якостей хокеїстів з ефективністю та особливостями ведення змагальної боротьби у матчі та ін.

Новими даними є:

- систематизований комплекс психологічних показників з метою використання для спортивного відбору та орієнтації підготовки хокеїстів;
- запропонована поетапна модель ігрової спеціалізації хокеїстів, спрямована на поступову адаптацію спортсменів до виконання специфічних функцій на льоду та виявлення схильності гравця до вирішення певних функціональних завдань;
- встановлений комплексний вплив психологічної підготовленості хокеїстів на ефективність їх змагальної діяльності у матчі;
- розроблені психограми для хокеїстів високого класу різного амплуа, а також багаторівневі шкали оцінювання ступеню прояву значущих для хокею психологічних властивостей та якостей особистості.

ВИСНОВКИ

1. Проведений аналіз науково-методичної літератури, Інтернет-ресурсів та провідного практичного досвіду свідчить, що на сьогоднішній день, важливим напрямком удосконалення системи підготовки спортсменів є пошук талановитих, здатних досягнути високих результатів спортсменів та максимальна орієнтація всієї багаторічної підготовки на їх індивідуальні задатки та особливості. Подібна орієнтація може проявлятися як під час вибору специфічних засобів та методів підготовки, так і в процесі вибору оптимальних шляхів ведення змагальної діяльності. Одним із актуальних напрямків досліджень, як в спортивних іграх загалом, так і в хокеї зокрема, є вивчення впливу індивідуально-типологічних особливостей спортсменів на вибір ними ігрового амплуа в команді.

2. Розподіл ігрових обов'язків між спортсменами команди є фундаментальною основою побудови гри, пов'язаною із використанням сильних сторін кожного конкретного спортсмена в загальних планах колективу з метою успішної організації дій команди. Вибір ігрового амплуа в хокеї – багатофакторний процес, який потребує врахування багатьох критеріїв та показників, серед яких найбільш значущими факторами, що впливають на вибір ігрового амплуа, спеціалісти, згідно проведеного анкетування, виділили: ігрову схильність (32 %), рівень розвитку рухових якостей (18 %), психологічні особливості спортсменів (17 %) та інше (33 %).

3. У якості значущих встановлено та систематизовано комплекс інформативних психологічних показників, які рекомендовані для розробки критеріїв діагностики ігрового амплуа в хокеї: рівень самооцінки гравця, особистісна та ситуативна тривожність, самооцінка тривоги, мотивація на досягнення успіху, мотивація на уникнення невдач, схильність до ризику, нейротизм, екстраверсія – інтроверсія, а також ряд показників, що характеризують рівень уваги та мислення спортсменів.

4. До найбільш значущих індивідуально-типологічних показників, що впливають на змагальну діяльність та мають пріоритетність під час вибору амплуа,

на основі оцінки експертів віднесені наступні: для крайнього нападника – схильність до ризику (17,96 %), цілеспрямованість (16,4 %) та самооцінка (13,93 %); до найменш значущих – концентрація уваги та врівноваженість; для центрального нападника серед найбільш значущих психологічних показників виділені: схильність до ризику (17,5 %), самооцінка (14,16 %) та впевненість (11,66 %); для гравців захисту – до найбільш значущих були віднесені: швидкість реакції (16,0 %), концентрація уваги (11,2 %), цілеспрямованість гравця (10,4 %), впевненість у своїх силах (10,4 %); до найбільш значущих показників для воротаря експерти віднесли: стрес-стійкість (15,94 %), впевненість (14,38 %) та концентрацію уваги (14,94 %).

5. Найбільш високий рівень самооцінки було виявлено у гравців нападу, які достовірно ($p < 0,05$) випереджають за даним показником гравців захисту та воротарів. Гравці нападу мають більш високий рівень мотивації на досягнення успіху та схильність до ризику, у порівнянні з гравцями лінії захисту. Хокейний воротар, на відміну від польових гравців, має достовірно більш високий рівень прояву параметрів уваги.

6. За такими психологічними показниками як рівень стресу, комунікативна толерантність та акцентуація особистості, достовірних відмінностей між гравцями різного амплуа виявлено не було, оскільки дані показники значною мірою характеризують індивідуальні, а не групові особливості спортсменів.

7. Хокеїсти різного амплуа відрізняються за пріоритетним проявом типу темпераменту. Серед гравців, які виступають на позиції центрального нападника, переважають хокеїсти з холеричним типом темпераменту (50 %); у крайніх нападників велика кількість гравців мають або сангвінічний (50 %) або холеричний (25 %) тип темпераменту; серед гравців захисту та воротарів велика кількість хокеїстів з флегматичним типом темпераменту, хоча більшість все ж таки залишається за спортсменами з переважним проявом екстраверсії.

8. Між ефективністю змагальної діяльності спортсменів та рівнем прояву їх психологічних властивостей та якостей існує тісний кореляційний взаємозв'язок: позитивні взаємозв'язки у гравців різних амплуа були виявлені між рівнем самооцінки та активними атакуючими діями (закинуті шайби, результативні передачі, набрані очки) $r=0,860$, $r=0,894$, $r=0,895$ відповідно; зворотній взаємозв'язок спостерігався між рівнем стресу, самооцінкою тривоги та реалізацією техніко-тактичних дій у матчі ($r=-0,894$, $r=-0,863$). Дана тенденція спостерігалась для гравців всіх амплуа без виключення.

9. Розроблені психологічні профілі (психограми особистості) та шкали оцінювання для хокеїстів високого класу різного амплуа, дозволяють визначити ступінь виразності прояву значущих психологічних показників та можуть бути використані у якості критеріїв при здійсненні спортивної орієнтації. Запропоновані багаторівневі шкали надають можливість оцінити як рівень прояву окремих психологічних показників, так і здійснити інтегральне (узагальнене) оцінювання психологічної підготовленості гравця.

10. Проведений педагогічний експеримент підтвердив інформативність використання запропонованих критеріїв для вибору ігрового амплуа спортсменами: хокеїсти, які на підставі отриманих результатів та наданих рекомендацій, тимчасово змінили ігрові функції (на період проведення експерименту), продемонстрували

більш високий рівень результатів виступу у змаганнях. У той же час, з метою підвищення ефективності запропонованих критеріїв та рекомендацій для вибору ігрового амплуа, необхідна більш рання діагностики схильності гравця до певних ігрових функцій, а також застосування їх на тих етапах багаторічної підготовки, на яких можливість для повної ротації ігрової функції ще не втрачена.

Перспективними є дослідження, спрямовані на корекцію психологічного стану спортсменів високого класу різного ігрового амплуа в період напруженої змагальної діяльності в рамках ігрового сезону.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Михнов А. П. Модельные характеристики технико-тактических действий хоккеистов высокого класса различного игрового амплуа / А. П. Михнов // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2014. – Вип. 6 (49) 14. – С. 80–91. Фахове видання України.

2. Михнов А. П. Изучение структуры технико-тактической деятельности хоккеистов высокого класса различного игрового амплуа методом главных компонент / А. П. Михнов // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2014. – № 5 (43). – С. 41–45. Фахове видання України, яке входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

3. Михнов А. П. Самооценка хоккеистов высокого класса различного игрового амплуа / А. П. Михнов // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2014. – № 6 (44). – С. 73–78. Фахове видання України, яке входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

4. Михнов А. Игровая специализация в хоккее и факторы ее определяющие / Алексей Михнов // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2015. – № 1. – С. 121–125. Фахове видання України.

5. Михнов А. П. Обоснование комплекса показателей и определение их приоритетной значимости для оценки соревновательной деятельности хоккеистов высокой квалификации различного амплуа / А. П. Михнов // Физическое воспитание студентов. – 2015. – № 1 – С. 31–35. Фахове видання України, яке входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

6. Михнов А. Психологические свойства личности хоккеистов высокого класса как критерий для выбора игрового амплуа / Алексей Михнов // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2015. – № 3. – С. 83–88. Фахове видання України.

7. Михнов А. Сравнительный анализ стрессоустойчивости и мотивации хоккеистов высокого класса различного игрового амплуа / Алексей Михнов // Молода спортивна наука України. – 2015. – Вип. 19, т. 1. – С. 145–152. Фахове видання України.

8. Воронова В. Психологические профили высококвалифицированных хоккеистов различного игрового амплуа / Валентина Воронова, Алексей Михнов // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2016. – Вип. 1. – С. 283–288. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальненні наукових даних.*

Опубліковані праці апробаційного характеру

1. Михнов А. П. Акцентуация личности хоккеистов высокой квалификации с учетом их игровой специализации / А. П. Михнов, А. П. Михнов // Молодь та олімпійський рух : зб. тез доповідей VIII Міжнародної наукової конференції молодих учених, присвяченої 85-річчю НУФВСУ. – К., 2015. – С. 234–235. *Особистий внесок здобувача полягає в організації та проведенні досліджень, інтерпретації результатів і формулюванні висновків.*

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Михнов А. П. Обоснование комплекса психологических показателей и выявление их значимости для хоккеистов различного игрового амплуа / А. П. Михнов // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2014. – Вип. 10 (51) 14. – С. 75–80.

АНОТАЦІЇ

Михнов А. П. Определение игрового амплуа хоккеистов с учетом их личностных параметров. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.01 – олимпийский и профессиональный спорт. – Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Киев, 2017.

Цель исследований – определить и систематизировать психологические личностные составляющие хоккеистов, согласно их игрового амплуа.

Объект исследований - игровые амплуа в хоккее.

Предмет исследований: комплекс личностных психологических детерминант, от которых зависит становление игрового амплуа у хоккеистов.

В работе раскрыта роль психологических свойств и качеств личности хоккеистов в процессе выбора ими игровых функций в команде. Указывается на необходимость учета многих сторон подготовленности игроков при принятии решения о дальнейшей игровой специализации.

Выявлены особенности соревновательной деятельности хоккеистов высокого класса различного игрового амплуа и разработаны модельные характеристики, которые позволяют объективно оценивать эффективность их игровых действий с учетом времени пребывания на льду.

Систематизированы информативные для хоккея психологические показатели, и установлена их приоритетная значимость для спортсменов различного игрового амплуа. Выявлены особенности проявления различных психологических параметров с учетом игрового амплуа хоккеистов. Установлены значимые корреляционные взаимосвязи между эффективностью соревновательной деятельности и уровнем проявления психологических свойств и качеств хоккеистов высокой квалификации.

Разработаны психограммы и многоуровневые шкалы для оценки уровня проявления личностных параметров хоккеистов с учетом их игровой специализации. Проведен педагогический эксперимент, подтвердивший информативность

разработанных психологических критериев при определении игрового амплуа в хоккее.

Ключевые слова: личностные параметры хоккеистов, игровое амплуа, соревновательная деятельность, модельные характеристики, психogramмы, многолетняя психологическая подготовка, отбор и ориентация спортсменов.

Міхнов О. П. Визначення ігрового амплуа хокеїстів з урахуванням їх особистісних параметрів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту зі спеціальності 24.00.01 – олімпійський та професійний спорт. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2017.

В роботі розкрита роль психологічних властивостей та якостей особистості хокеїстів в процесі вибору ними ігрових функцій у команді. Вказується на необхідність урахування багатьох сторін підготовленості гравців під час прийняття рішення про подальшу ігрову спеціалізацію.

Виявлені особливості змагальної діяльності хокеїстів високого класу різного ігрового амплуа та розроблені модельні характеристики, які дозволяють об'єктивно оцінювати ефективність їх ігрових дій з урахуванням часу перебування на льоду.

Систематизовані інформативні для хокею психологічні показники та встановлена їх пріоритетна значущість для спортсменів різного ігрового амплуа. Виявлені особливості прояву різних психологічних параметрів з урахуванням ігрового амплуа хокеїстів. Встановлені значимі кореляційні зв'язки між ефективністю змагальної діяльності та рівнем прояву психологічних властивостей і якостей хокеїстів високої кваліфікації.

Розроблені психogramи та багаторівневі шкали для оцінювання рівня прояву особистісних параметрів хокеїстів з урахуванням їх ігрової спеціалізації. Проведено педагогічний експеримент, який підтвердив інформативність розроблених психологічних критеріїв для визначення ігрового амплуа в хокеї.

Ключові слова: особистісні параметри хокеїстів, ігрове амплуа, змагальна діяльність, модельні характеристики, психogramи, багаторічна психологічна підготовка, відбір та орієнтація спортсменів.

Mikhnov A. P. Determination game role players with regard to their personal settings. – The manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of science in physical education and sport, specialty 24.00.01- olympic and professional sport. – National University for Physical Education and Sport of Ukraine, Kyiv, 2017.

The paper reveals the role of psychological characteristics and qualities of the individual players in the selection process of the game functions as a team. The necessity of taking into account many aspects of preparedness of the players in the decision on the future gaming specialization.

The features of competitive activity of high-end players of various game role model characteristics and developed that allow objectively evaluate the effectiveness of their actions in the game taking into account the residence time on the ice.

Systematized informative hockey psychological indicators, and set their priority importance for athletes of various game roles. The features of the various manifestations of psychological parameters in view of game role players. Established significant correlations between the efficiency of competitive activity and the level of symptoms of psychological properties and qualities of skilled players.

Designed psychograms and multi-level scale to assess the level of manifestation of personal player's options with regard to their gaming expertise. Spent a pedagogical experiment, which confirmed the information content developed psychological criteria in determining the role of the game in hockey.

Keywords: personal psychological indicators, different playing positions, competitive activity, model characteristics, psychodrama, long-term psychological preparation, selection and orientation of the athletes.

Підписано до друку 26.04.2017 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 44.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua